

Хмельницький національний університет
Факультет технологій і дизайну
Кафедра дизайну

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

перший (бакалаврський)

Освітній рівень

ІЛЮСТРУВАННЯ ТА ВЕРСТКА КНИГИ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС»

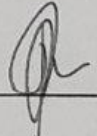
Галузь знань 02 Культура і мистецтво

Шифр і назва галузі знань

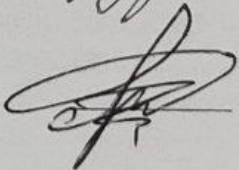
Спеціальність 022 Дизайн

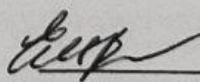
Шифр і назва спеціальності

Шифр ДРДЗ. 2021061.03.16 ПЗ

Виконала: студентка 4 курсу, група ДЗН-21-3 Валерія РИБАЛКА

Керівник: викладачка Ніна ЯНКОВИЧ

Нормоконтролер: старший викладач Павло ГОРНИЙ

До захисту допускаю:
Зав. кафедри дизайну Ельвіра БАЗИЛЮК

13 червня 2025 р.

Хмельницький, 2025

Хмельницький національний університет
(повне найменування навчального закладу)
 Факультет технологій і дизайну
 Кафедра дизайну
 Освітній рівень перший (бакалаврський)
 Галузь знань 02 Культура і мистецтво
(шифр і назва)
 Спеціальність 022 Дизайн
(шифр і назва)
 Освітня програма Дизайн

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри дизайну

Е.В. Базилюк Базилюк Е.В.
7 лютого 2025 року

**ЗАВДАННЯ
 НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
 перший (бакалаврський)**
Освітній рівень

Рибалка Валерія Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Ілюстрування та верстка книги Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс»

Керівник роботи Янкович Ніна Василівна, викладачка

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від « 7 » лютого 2025 р., №

2. Строк подання студентом закінченої роботи _____

3. Вихідні дані до роботи _____

художня система – розробка ілюстрованої книги, тип видання – художня книга, джерело творчості – твір Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс»

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Обґрунтування вихідних даних до проєктування книги. Ретроспектива теми. Творча розробка дизайну книги.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____

Банер з художнім проєктом (розмір 150x200 см)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 7.02.2025

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми та формування концепції	15.04.- 20.05	
2	Аналіз вихідних даних для проектування книги	15.04.- 05.05	
3	Виконання розділу 1	16.04 – 05.05	
4	Аналізі аналогів та ретроспективи теми	06.04 – 05.05	
5	Виконання розділу 2	06.04 – 05.05	
6	Творча розробка ескізів та підбір шрифтових рішень	06.05 – 25.05	
7	Виконання розділу 3	25.05	
8	Формулювання висновків	27.05	
9	Виготовлення книги	6.06 – 17.06	
10	Оформлення додатків	25.05 – 29.05	
11	Оформлення баннера проєкту	2.06	
12	Нормоконтроль кваліфікаційної роботи	03.06	
13	Перевірка на антиплагіат	0.06	
14	Захист кваліфікаційної роботи	19.06	

Студент

(підпис)

Керівник роботи

(підпис)

В.С. Рибалка

Ініціали, прізвище

Н.В. Янкович.

Ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

до дипломної роботи першого бакалаврського освітнього рівня
на тему: «Ілюстрування та верстка книги Ольги Кобилянської «Меланхолійний
вальс»»

студентки групи ДЗН-21-3 Рибалки В.С.,
керівниця викладачка Янкович Н.В.

Обсяг пояснювальної записки – 53 с., 47 ілюстрацій, 7 додатків, 26 джерел.

КНИЖКОВА ІЛЮСТРАЦІЯ, ВЕРСТКА, УКРАЇНСЬКА ХУДОЖНЯ
КЛАСИЧНА КНИГА, СТИЛІЗАЦІЯ

У дипломній роботі було проілюстровано та зверстано класичну українську книгу Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс». Було створено обкладинку, яка гарно вписується в сюжет твору, відмальовано серію ілюстрацій в графічних редакторах, підбрано найбільш доречні шрифти. Розроблено стиль персонажів з врахуванням їхньої портретної характеристики з твору. Обрана обмежена кольорова палітра та текстури. Створені невеликі додаткові ілюстрації з сюжетними елементами твору.

28.05.2025

(Дата)

(Підпис розробника)

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	5
1 Обґрунтування вихідних даних про проектування художньої книги.....	7
1.1 Характеристика книги як об'єкта дизайну.....	7
1.2 Аналітичне дослідження вимог до дизайну художньої книги.....	13
1.3 Новела Ольги Кобилянської "Меланхолійний вальс" та особливості її ілюстрування.....	17
2 Ретроспектива теми.....	21
2.1 Історичний огляд ретроспективи дизайну українських книг (минулих і сучасних).....	21
2.2 Огляд досягнень відомих українських книжкових ілюстраторів.....	28
3 Творча розробка дизайну художньої книги.....	36
3.1 Вибір та обґрунтування концепції дизайну книги.....	36
3.2 Розробка варіантів творчих ідей.....	37
3.3 Обґрунтування розробки головної ідеї дизайну книги.....	47
Висновки.....	50
Перелік джерел посилання.....	Помилка! Закладку не визначено.
Додаток А Ілюстрації.....	54
Додаток Б Банер.....	57

ВСТУП

Коли стрімко розвиваються цифрові технології, а інформація доступна за кілька кліків, цінність фізичної книги, особливо класичної, набуває нового значення. Ілюстрування та верстка такої книги є не просто технічним завданням, а творчим викликом, що здатен вдихнути нове життя у знайомі рядки, зробити їх ближчими та зрозумілішими для сучасного читача. Особливо це стосується української класики, яка є фундаментом нашої культурної ідентичності, що залишається актуальними й сьогодні.

Дизайн, верстка та ілюстрування книги Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс» дозволяє переосмислити та осучаснити класичний твір. Якісна ілюстрація та продумана верстка мають значний вплив на сприйняття тексту, поглиблюючи занурення читача в атмосферу твору, надаючи образність персонажам та підсилюючи емоційний зв'язок з історією. Це дає можливість зберегти нашу літературну спадщину і зробити її привабливою для нового покоління, підкресливши її безумовну цінність.

Актуальність теми: на жаль, сьогодні багато молодих читачів та читачок оминають класику через її «старомодність» або складність сприйняття. Саме тому важливо шукати нові форми подачі таких творів, через ілюстрування та сучасну верстку. Візуальне оновлення літератури допомагає привернути увагу нової аудиторії, зробити її ближчою та зрозумілішою.

Такі проекти сприяють збереженню культурної пам'яті та розвитку національної свідомості, формуючи глибший інтерес до української літературної спадщини. Новела «Меланхолійний вальс» піднімає гострі соціальні питання, які досі залишаються актуальними в наш час, тому важливо привертати увагу до таких творів, та популяризувати їх за допомогою дизайну.

Мета дипломної роботи: створити авторські ілюстрації, які будуть влучно поєднуватись з сюжетом та зверстати українську художню книгу, під назвою «Меланхолійний вальс» Ольги Кобилянської.

Завдання:

1. Провести повний аналіз теми
2. Дослідити вимоги до друку художньої книги
3. Дослідити ретроспективу теми
4. Дослідити роботи відомих авторів з схожими проєктами
5. Підібрати стиль та створити відповідні ескізи ілюстрацій та варіантів обкладинки
6. Створити серію ілюстрацій до ключових моментів новели.
7. Розробити оформлення обкладинки, титульної сторінки та декоративних елементів сторінок.
8. Здійснити професійну верстку книги, підбравши відповідні шрифти та стильове рішення, яке відповідатиме атмосфері твору.
9. Створити банер художнього проєкту

Засоби проєктування: Adobe Photoshop, Adobe InDesign, MediBang

1 ОБҐРУНТУВАННЯ ВИХІДНИХ ДАНИХ ПРО ПРОЄКТУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КНИГИ

1.1 Характеристика книги як об'єкта дизайну

Сучасна книга складається з внутрішніх і зовнішніх елементів. Потреба зробити книжку міцною та захистити її від пошкоджень, а також надати їй гарного зовнішнього вигляду якраз і вплинула на появу зовнішніх елементів книги. Будь-яке друковане видання за конструктивними особливостями являє собою скріплені блок аркушів та обкладинку (рис.1.1).

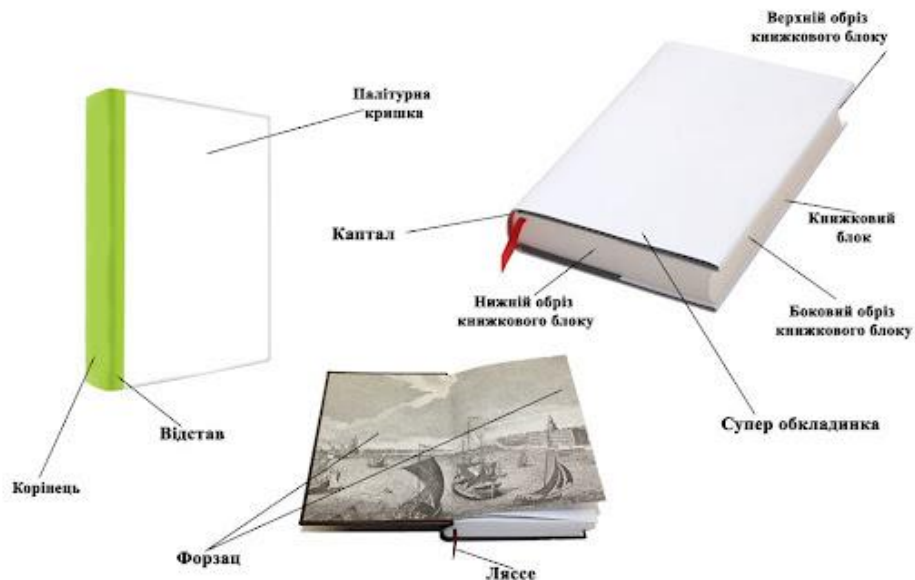

Рисунок 1.1 – Будова книги

Складається книжковий блок з окремих зошитів, які з'єднані між собою. Текст та ілюстрації майбутніх книг друкують на великих аркушах паперу. Їх розміри, а саме розміри аркуша за висотою і шириною в сантиметрах визначаються державними стандартами [1].

На кожному аркуші визначених форматів є можливість надрукувати потрібну кількість сторінок для майбутньої книги. Їхнє конкретне число залежить формату (тобто від розміру висоти і ширини) книжки.

Надрукований аркуш необхідно фальцювати (рис.1.2), тобто скласти особливим чином. В процесі фальцювання створюється зошит, який може мати 4, 8, 16, 32 і більшу кількість сторінок. В чим більшу кількість згорнуто аркуш, тим меншим є формат книги. Якщо аркуш складено навпіл, то виходить формат «ін-фоліо» (в 1/2 аркуша). Через це існує термін «фоліант», що означає «книга великого формату» [2].

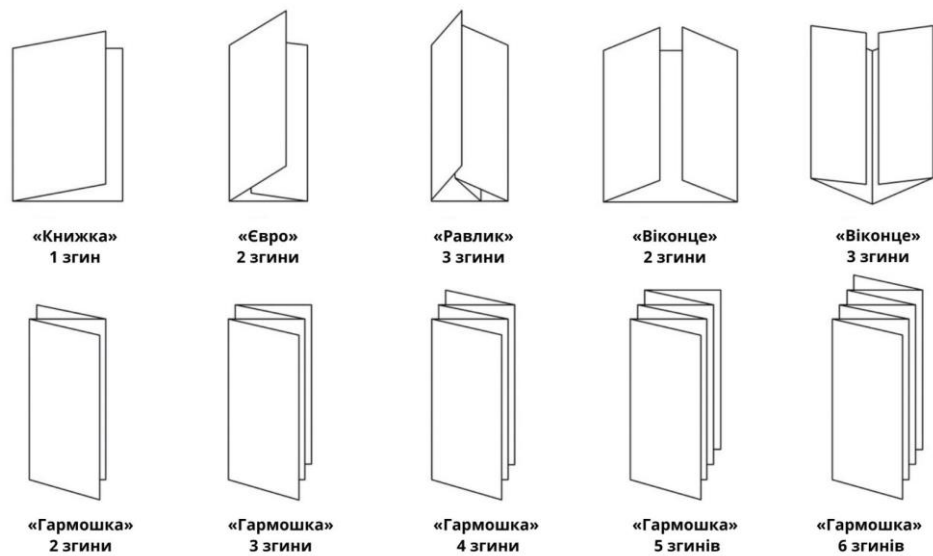

Рисунок 1.2 – Фальцювання надрукованої продукції

При визначенні формату книги враховується формат друкованої смуги набору, тобто розмір відбитку на сторінці. Для забезпечення гармонійного вигляду книги необхідно, щоб формат друкованої смуги був геометрично схожий на формат видання. В книгодрукуванні прийнято розрізняти декілька основних форматів друкованої смуги:

- економічний (найбільший) – це формат з дуже вузькими полями, який використовується для книг з мінімальним терміном експлуатації, а також для видань, в яких весь матеріал подається коротко, наприклад у словниках;
- нормальний (середній) – це формат, який охоплює найбільшу частину видань і використовується він для художньої та наукової літератури і в підручниках;

– покращений (найменший) – це формат для книг, які мають бути довговічними. Також може використовуватись для подарункових видань та збірок творів.

Після друку аркуші згинають у зошити, які згодом формують у книжковий блок за допомогою ниток або клею. Сторона блоку, на якій виконується скріплення, називається корінцем. Для посилення міцності конструкції видання здійснюється окантування – на корінець наклеюється стрічка з паперу або іншого матеріалу з виходом на форзаци чи крайні сторінки, а внутрішню частину корінця додатково підсилюють паперовою або картонною підкладкою.

До внутрішніх елементів книги відносяться : текстові блоки, ілюстровані зображення, декоративні елементи.

Найважливішим елементом книжки є текст. Книжковий текст поділяється на три основні види: основний, додатковий та допоміжний. Основний - це текст твору, науково визнаний на момент видання найточнішим і остаточним. Таким цей текст частіше за все вважається, якщо він надрукований в останньому за життя автора його виданні.

Додатковий – це текст, приєднаний до творів, але він не є їх складовою частиною. До додаткового тексту відносять варіанти основного тексту, різні додатки – документи, таблиці і багато іншого. Завданням такого тексту є доповнення основного матеріалами, які або нереально включити до основного тексту, або просто краще для читача виділити в окремий розділ.

Допоміжний – це текст системи довідково-допоміжних та науково-допоміжних вставок, що допомагають читачу без зайвих зусиль орієнтуватися в структурі та змісті видання.

Книжковий текст у контексті поліграфічного оформлення має два основних типа: простий та складний.

Простий – це суцільний текст, він має рядки однакової довжини і друкується одним шрифтом без важких при наборі елементів: табличок, різних формул, посилань на якісь джерела, слів і словосполучень іншими мовами, виділень та іншого. Складний текст має набагато більше нюансів.

Перший аркуш книжки називається титульний лист (рис.1.3). На ньому знаходиться інформація, яка розповідає читачу головне про книжку (автор, назва, видавництво, адреса видавництва, рік друку книги і так далі). Титульний аркуш може бути одинарним і подвійним.

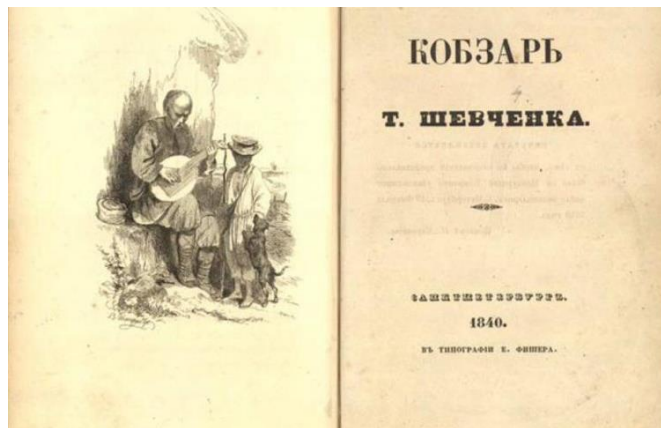

Рисунок 1.3 – Титульний лист

Перша сторінка подвійного титульного листа носить назву авантитул. Авантитулом називають першу сторінку видання, яка розміщується перед титульним листом (рис.1.4). На ній друкують видавничу марку, присвяту, надзаголовні дані, епіграф. Іноді використовуються й інші назви: фортитул або ж вихідний лист. Буває що авантитул може залишатись пустим, абсолютно без будь-якої інформації, щоб виконати лише захисну функцію для титульного листа [3].

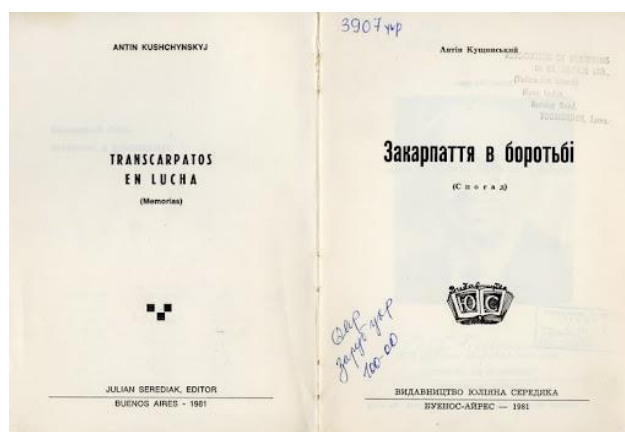

Рисунок 1.4 – Авантитул

При створенні саме художньої книги є свої певні особливості. Художня література – це спосіб осмислення дійсності через образи, емоції та символи. Книга, ще до того як ми відкриємо першу сторінку, вже говорить з нами – через обкладинку, шрифти, кольорову палітру. Оформлення видання, зокрема його дизайн, допомагає відчувати настрій твору і навіть передбачити його жанр. Сучасна українська художня книга – це важливий вклад в розвиток національної свідомості. Її зовнішній вигляд може містити посилання до історичного контексту чи стосуватись особистого досвіду читача. Дизайн книги працює як важливий інструмент для передачі суті того, що хотів донести автор до читача. Книга повинна бути не лише красивою, а й функціональною: зручною, привабливою для читацької аудиторії, легкою для сприйняття [4].

Ілюстрації в художніх книгах набувають особливого значення, вони не просто доповнюють текст, а й інтерпретують його, стають частиною розповіді. Це особливо важливо для складних символічних творів, де зображення допомагають краще зрозуміти внутрішній світ персонажів та атмосферу подій. Розробляючи дизайн художньої книги, необхідно враховувати її жанр, тематику, час написання та індивідуальний стиль автора [5]. Наприклад, оформлення творів українських модерністів потребує розуміння стилю епохи та вміння передати філософський зміст або психологічну напругу через графічні засоби (рис.1.5).

Рисунок 1.5 – Обкладинка сучасної української книги

У випадку з книгами Ольги Кобилянської, які вирізняються феміністичними та соціальними мотивами, важливими елементами дизайну є образність, витончена естетика, символізм та здатність передати меланхолію чи сильні емоційні переживання через колір, лінію та форму [7]. Завдання дизайнера книги – візуально переосмислити текст, поглиблюючи його сприйняття. Тому важлива гармонія між текстом, шрифтом і художнім оформленням. Наприклад, шрифт може створювати відчуття легкості або драматизму, а колірна гама – підкреслювати ліричність чи внутрішню боротьбу персонажів (рис.1.6).

Рисунок 1.6 – Сучасне видання української класики

Окрім естетичної функції, дизайн книги виконує інформаційну та структурну роль: логічне розташування розділів, зручна навігація, наявність ілюстрацій у ключових моментах полегшують читання та роблять текст зрозумілішим. Особливо важлива обкладинка, яка є візуальною анотацією твору. Вона формує перше враження, викликає емоції та спонукає читача взяти книгу до рук.

У випадку класичної літератури, обкладинка часто стає об'єктом інтерпретацій, адже вона має поважати оригінальний зміст і водночас бути привабливою для сучасного читача [8].

1.2 Аналітичне дослідження вимог до дизайну художньої книги

Такі критерії як якість, відповідність до стандартів друку та сприйняття читачами, дуже залежать від дотримання загальних вимог оформлення книги. Створення ілюстрацій до книги, особливо на основі класичного твору, потребує ретельного врахування технічних деталей дизайну.

Важливий технічний аспект – вибір матеріалів для друку. Тип, щільність і текстура паперу впливають на передачу кольорів і чіткість зображення. Для художніх книг часто використовують крейдований папір, а для обкладинок – щільний картон з можливим ламінуванням, лакуванням, тисненням або фольгуванням [9].

Окрему увагу слід приділити технологіям друку. Найбільш поширеними для створення художніх книг є офсетний та цифровий друк. Офсетний друк забезпечує високу якість передачі кольору, ідеально підходить для середніх та великих тиражів, дозволяє контролювати кожен етап друку, забезпечуючи точність відтворення зображень і кольорової гами. Проте він економічно виправданий лише при великій кількості примірників.

Цифровий друк підходить для малих тиражів або ексклюзивних видань та дозволяє оперативно друкувати книги [10].

За способом розміщення на сторінках виділяють кілька основних видів книжкових ілюстрацій: полосні, розпашні, виносні, вставні та віньетки.

Смугові або полосні ілюстрації займають повністю одну зі сторінок. Вони супроводжують окремий фрагмент тексту перед ним або після нього.

Розпашні ілюстрації охоплюють дві сторінки розвороту. Виносні ілюстрації не мають чітких полів й іноді розміщуються виходячи за межі тексту. Вставні ілюстрації зазвичай розташовуються між абзацами або в колонках.

Також є віньетка – невеличка орнаментальна або сюжетна композиція, яка стає заставкою для тексту або завершує його, виконуючи функцію кінцівки. Віньетки можуть використовуватись в тексті, як прикраси для кутових частин сторінок.

Ілюстрації повинні гармонічно поєднуватися з текстом. В першу чергу вони мають не перевантажувати сторінки, а вдало доповнювати розповідь. Їх розміщення повинне відповідати правилам композиції, забезпечуючи баланс між текстом і зображеннями. Також дуже багато залежить від дизайну вдалої обкладинки. Вона включає передню та задню частини і корінець. Важливо правильно розмістити назву книги, ім'я автора, логотип видавництва, штрих-код та анотацію, щоб уникнути браку при друці.

Обкладинка повинна бути гарною, відповідати жанру та настрою твору, оскільки саме вона формує перше враження. При друці обкладинок часто використовується ламінування. Воно не лише покращує вигляд, а й захищає поверхню від подряпин та вологи. Назва твору на обкладинці зазвичай розміщується у верхній або центральній частині. Ім'я автора може розміщуватися над чи під заголовком, залежно від дизайнерського рішення та значущості особистості письменника. Додаткові елементи часто розміщують у нижній частині обкладинки або вздовж бокових полів. Для декору графічних елементів обкладинки використовують вибіркоче лакування або тиснення фольгою (рис.1.7), ці технології надають книжці преміального вигляду. Це може бути особливо актуальним для творів класичної літератури у сучасному оформленні.

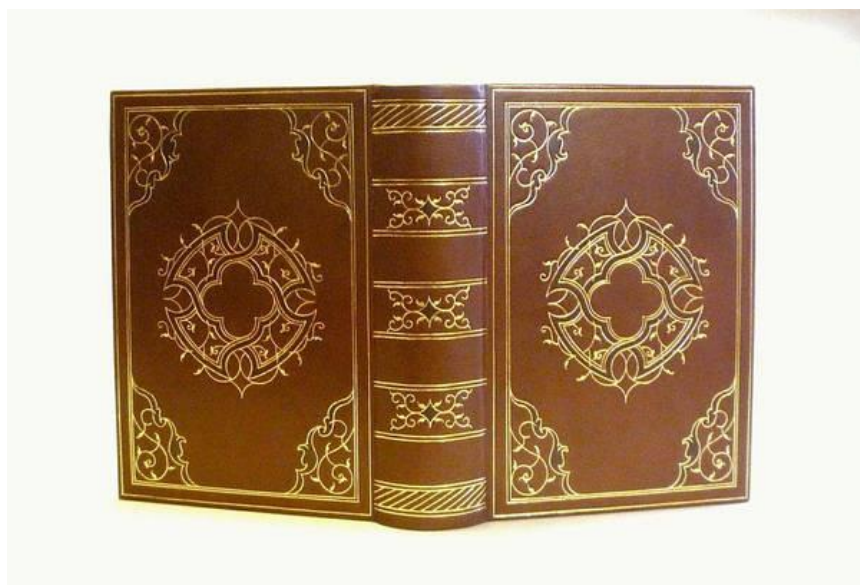

Рисунок 1.7 – Тиснення фольгою

Для ілюстрованих видань частіше використовується тверда палітурка, яка забезпечує довговічність та захист сторінок. Вона передбачає наявність форзаців, суперобкладинки та інших декоративних елементів, що відповідають загальному художньому стилю. М'яка обкладинка застосовується для більш бюджетних видань або при необхідності зменшити вагу книжки, однак вона менш стійка до пошкоджень [11].

Важливу роль у розміщенні тексту та ілюстрацій при оформленні книги відіграє важливий елемент – верстка. Верстка має декілька визначень, по-перше, верстка - виробничий процес монтажу елементів сторінки книги в смугу (рис.1.8). Ще версткою називають тип комплектування ілюстрацій на смузі [12]. Не слід забувати і про шрифти, що використовуються в дизайні обкладинки, в декоративних елементах та в основному тексті. Багато з них мають ліцензії. Усі шрифти треба переводити в криві або вбудовувати в макет, щоб уникнути проблем під час друку.

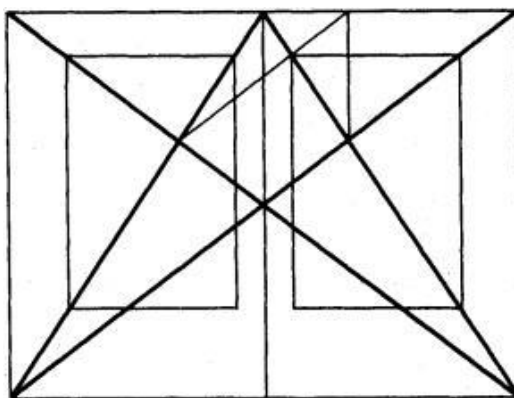

Рисунок 1.8 – Схема розміщення тексту

Також важливим фактором є екологічність матеріалів. У наш час видавництва все частіше звертають увагу на сертифікати FSC, які гарантують відповідальне лісокористування. Використання переробленого паперу або матеріалів без хлору стає не лише модним трендом, а й відповідальним вибором, що позитивно впливає на репутацію видавця. Останнім часом зростає популярність комбінування технологій: наприклад, цифровий друк у поєднанні з тисненням фольгою, або використання UV-лаку поверх софт-тач ламінату [13].

Художня література може бути наповнена будь-якими складовими книги. Добре оформлена книжка обов'язково має бути в товстій захисній палітурці, закріплена форзацами. В середині можуть бути анотації, із змістом, передмовою, післямовою, колонтитулами, колонцифрами, іноді з книжковими бібліографічними списками та покажчиками. Також бувають вкладні ілюстрації, які друкуються окремо і вкладаються у потрібних місцях книжки. Деякі книги мають свій художній знак – екслібрис (рис.1.9). Він наноситься на внутрішню сторону палітурки або обкладинки кожної книги із зібрання творів. Цей знак, зазвичай, замовляють дизайнеру, але іноді його виконує сам автор по своєму бажанню [14].

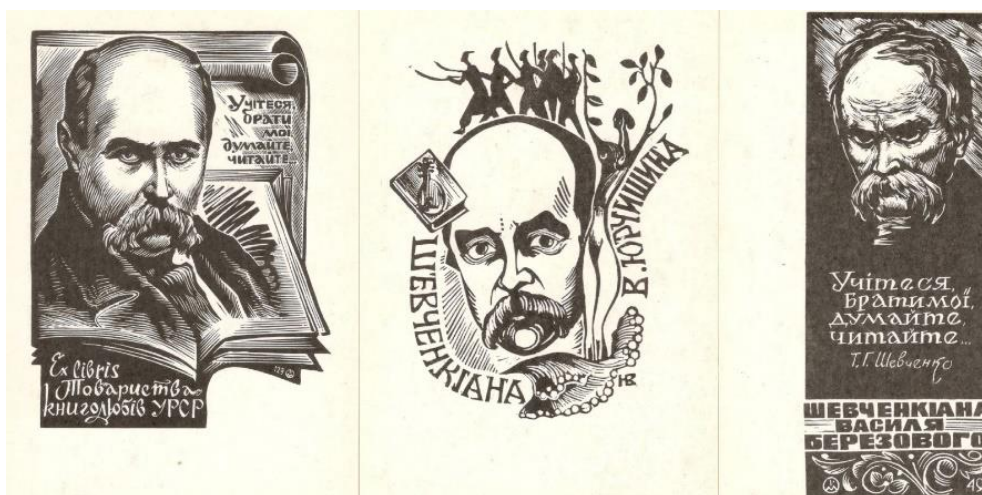

Рисунок 1.9 – Шевченківські екслібриси

Технічні вимоги – це не просто формальності, а важливі інструменти для забезпечення якості та функціональності книги. Їх дотримання дозволяє якісно втілити художній задум, зробити книгу зручною для читача. Сучасні видавництва розвиваються у відповідності з цільовою аудиторією книги, особливостями її змісту.

При аналізі книги як поліграфічного видання враховуються усі деталі для її створення. Інформація закладена в книзі та її призначення є основними факторами, що впливають на зовнішній вигляд і внутрішній дизайн книги. Вигляд книги одразу справляє на читача певне враження. З першого погляду книга може або привернути до себе увагу, або навпаки абсолютно не зацікавити людину.

1.3 Новела Ольги Кобилянської "Меланхолійний вальс" та особливості її ілюстрування.

Ольга Кобилянська одна з найвідоміших письменниць в українській літературі XIX–XX століть. Її творчість вирізняється глибокою психологією, символізмом, феміністичними ідеями та модерністськими пошуками. Народившись у 1863 році на Буковині, вона зростала в мультикультурному середовищі, що включало німецьку, австрійську, польську та українську культури. Це сформувало її як ерудовану жінку зі знанням європейських мов та виховало в ній глибокий інтерес до світової літератури, філософії та мистецтва.

Ольга Кобилянська стала першою в історії української літератури письменницею, яка показала образ української жінки по-новому: це була не забита, пригноблена селянка, а інтелігентна жінка, яка прагне до нових знань, до освіти, яка виступає за рівноправність у суспільстві між жінкою та чоловіком.

Сама авторка не раз говорила, що її велике досягнення в тому, що вона змогла привернути увагу людей «до справжніх Марусь, Ганнусь і Катрусь, які повинні стати жінками європейського характеру». Дослідження складних духовно-моральних конфліктів, проблем жіночої самореалізації, роль жінки в суспільстві та боротьби за інтелектуальну незалежність – це характерні ознаки її творчої спадщини.

Найкраще такі персонажки описані у творах «Ніоба», «Царівна», «Аристократка», «Людина», «Impromptu phantasie», «Меланхолійний вальс», та інших. Ці твори введені до програми з української літератури для старшої школи. Новела «Меланхолійний вальс» вважається автобіографічним твором авторки. Характер думок, вражень і переживань героїнь, зокрема Софії, були притаманні самій авторці. У листі до Осипа Маковея – українського письменника, з яким у Ольги Кобилянської були складні особисті стосунки, вона написала: «Прочитайте «Valse mélanc» і визнаєте історію мого життя. Се моя історія. Більше не кажу нічого» [15]. Твір відзначається камерністю та фокусом на внутрішньому світі трьох героїнь: Марти, Софії та Ганнусі. Центральною постаттю є Софія – музикантка, яка

прагне реалізувати свій талант у суспільстві, де це зазвичай недоступно для жінок. Її образ символізує новий тип жінки: інтелігентної, мислячої та самостійної. Саме цей образ авторка часто використовувала в своїх виданнях збірок (рис.1.10).

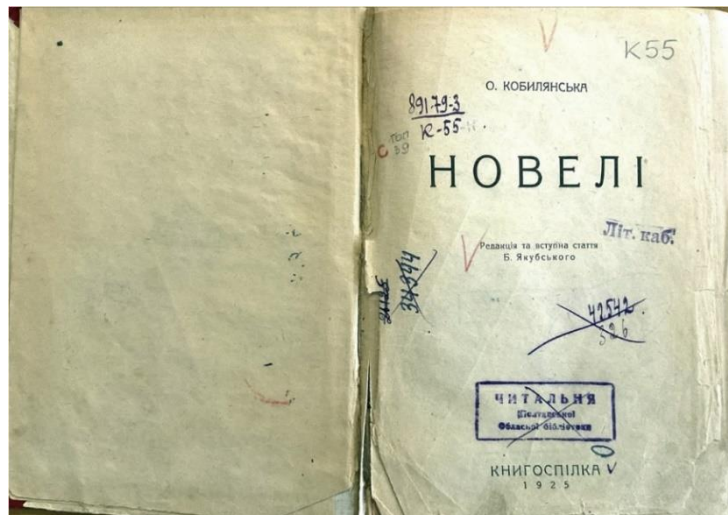

Рисунок 1.10 – Видання збірок Ольги Кобилянської 1925 року

Її історія розгортається у тісному, емоційно насиченому просторі, де ключову роль відіграють глибокі переживання, мрії та внутрішні конфлікти трьох молодих жінок. Саме через образ Софії, її прагнення до творчості та незалежності, Кобилянська показує нову модель жіночої самореалізації.

Назва «Меланхолійний вальс» є ключовим символом, що пронизує весь твір. Він уособлює душевний стан героїні, її прагнення свободи, мрію про творчість та гірку реальність з якою стикається вона та її подруги. Музика тут – не просто мотив, а глибока метафора, де переплітаються краса, страждання та нездійсненність мрій.

Твір Кобилянської розгортається на тлі культурних змін кінця ХІХ століття в Галичині та Буковині – регіонах, охоплених боротьбою за права жінок та національно-культурним пробудженням. Культурне середовище, в якому з'явився «Меланхолійний вальс», тісно пов'язане з поширенням європейських модерністських течій - натуралізму, імпресіонізму та символізму. У своїй манері письма письменниця вміло поєднує ці течії, демонструючи як тонкі описи психологічних станів, характерні для Гі де Мопассана та Генріха Ібсена, так і елементи символізму та імпресіонізму.

У загальноукраїнському літературному контексті «Меланхолійний вальс» (рис.1.11) є яскравим прикладом жіночої прози. Письменниця порушує теми, які часто залишалися поза увагою її сучасників: жіноча сексуальність, емоційна самотність, розчарування та духовна потреба в самореалізації. Завдяки цьому твір Кобилянської перегукується з світовими ідеями, а її героїні – з персонажками романів Вірджинії Вулф, Кейт Шопен та Маргарет Етвуд.

Рисунок 1.11 – книга «Меланхолійний вальс»

Через образи трьох жінок Кобилянська змальовує широку картину жіночих долі. Також особливу роль у творі відіграє простір – камерний та інтимний. Це середовище, де героїні ведуть розмови, грають музику, мріють і страждають, стаючи відображенням їхнього душевного стану. Через простір Кобилянська майстерно передає атмосферу меланхолії, що пронизує весь твір.

У сучасному контексті тематика твору «Меланхолійний вальс» залишається актуальною. Його екранізації, театральні постановки, нові видання та ілюстрації свідчать про незгасний інтерес до спадщини Ольги Кобилянської. Цей твір знову і

знову надихає митців, дослідників і читачів на роздуми про внутрішню свободу, творче покликання та жіночу гідність – цінності, які є важливими й на сьогоднішній день. Ілюстрування української новели кінця XIX століття потребує особливого підходу з культурно-історичної точки зору. Це пов'язано з тим, що в цей період українська література активно формувалася як національне явище. Саме тому оформлення таких творів повинно підкреслювати сюжетні особливості і глибше розкривати настрій, характерний для тієї доби.

Хоча твір є у шкільній програмі і рекомендується для підлітків, він також є дуже актуальним для більш дорослих жінок, бо порушує багато важливих соціальних тем. У ході пошуків було опрацьовано кілька напрямів, кожен з яких мав свої переваги. Цільова аудиторія складається з молодих людей (особливо дівчат), які знаходяться в пошуках свого життєвого покликання.

Кінець XIX століття був для України періодом боротьби за мовну і культурну незалежність. Ті часи мають характерні архітектуру, модний одяг, зачіски, тому важливо врахувати історичні елементи при адаптуванні ілюстрацій під сучасну стилістику. Важливо також зважати на зміну ставлення до жінки в літературі кінця XIX століття. Багато творів цього періоду мають центральні жіночі образи, дуже часто трагічні, але глибокі, сильні. Ілюстрації мають не об'єктивізувати таких героїнь, а розкривати їхню індивідуальність, підкреслювати внутрішню красу. Книгу потрібно зробити цікавою для сучасного читача, водночас зберігаючи її автентичну атмосферу [16].

2 РЕТРОСПЕКТИВА ТЕМИ

2.1 Історичний огляд ретроспективи дизайну українських книг (минулих і сучасних)

Історія художньої книги – це шлях перетворення письмового тексту на витвір мистецтва. Перші спроби ілюстрованого оформлення текстів з’явилися на наскельних написах, єгипетських папірусних сувоях, та на римських і візантійських пергаментях. Вже тоді ілюстрації були не просто прикрасою, а виконували функцію візуальних коментарів, кожна з них мала в собі певний зміст, зрозумілий кожному.

У середньовічній Європі книга досягла розквіту у формі релігійних текстів – Євангеліє, Псалтирі, часослови – вони відзначалися детальним кропітким оформленням з особливою увагою до оздоблення: золото, срібло, дорогі фарби, декоративні ініціали та мініатюри. Яскравими прикладами є «Келлська книга», «Трірський Псалтир» та «Ліндісфарнське Євангеліє» (рис.2.1)

Рисунок 2.1 – «Ліндісфарнське Євангеліє»

Винайдення друкарства Гутенбергом стало потужним поштовхом для розвитку художньої книги у XV столітті. Масове виробництво зробило книги доступнішими, хоча й зменшило унікальність кожного примірника [17].

У цей період гравюра, спочатку дереворит, потім мідьорит та офорт, стала основним засобом ілюстрування. В епоху Відродження ілюстрації стали більш реалістичними та складними. Вони супроводжували не лише релігійні, а й наукові та філософські твори, іноді перетворюючись на самостійні шедеври мистецтва.

У XVIII–XIX ст, з розвитком дитячої літератури, романів та художньої прози, зросла потреба в ілюстраціях, що зображають сюжет та персонажів твору.

У ті часи активно працювали такі відомі ілюстратори, як Гюстав Доре, Вільям Блейк, Джон Теннієл, які створили незабутні візуальні образи до творів Данте, Біблії, Льюїса Керролла та інших відомих авторів.

У XX столітті художню книгу почали сприймати як самостійний вид мистецтва. Ілюстрації стали не просто доповненням, а важливою складовою частиною книги. Активного розвитку зазнали дитячі книжки, в оформленні яких використовувались не лише графіка, а й живопис, колаж, фотографія та експериментальна типографіка.

Поширювались мистецькі школи, такі як Баухауз, конструктивізм, сюрреалізм та модернізм. Книжкове оформлення стало місцем для новаторських ідей та незамінної співпраці письменників і художників.

В Україні з давніх часів шанувалися книги. Подарувати церкві книжку вважалося великим подарунком, справою честі.

Через чужоземні поневолення український народ залишався без власної державності, тому одним із найважливіших факторів побудови національної свідомості була рукописна книга.

Освітнім центром і основним місцем для роботи з книгами в XIV-XVII ст. були монастирі, наприклад Зимненський, Києво-Печерський, Учнівський.

Така професія як переписувач книжок дуже поважалася. У XIV ст. Книги писались на пергаменті, пізніше пергамент замінили на папір. Це полегшило характер оздоблення та вплинуло на поширення книжок.

До визначних пам'яток XVI ст. відносять: "Служебник", "Холмське Євангеліє" (рис.2.2), створене на Волині у 1556-1561 р. в Пересопницькому монастирі [18].

Рисунок 2.2 – Холмське Євангеліє

В Кракові в кінці XV ст. з'явилися перші друковані книги такі як "Часословець", "Октоїх" (рис.2.3) та інші. Їхнім автором був механік Швайпальт Фіаль. За давніми переказами, католицький суд наказав спалити накладу книг, а самого чоловіка покарав за те, що він в такий спосіб просував не латинську, а грецьку віру.

Рисунок 2.3 – «Октоїх» кінець XV ст.

Також великий внесок у розвиток друкування книг зробив білоруський культурний діяч Франциск Скорина. Книги просвітителя Скорини, зокрема Біблія, були в Україні неймовірно популярними [19].

Перша Львівська друкарня існувала вже в середині XV ст. Збереглися записи про те, що в 1460 р. Львівський житель Степан Дропан з метою матеріальної підтримки подарував свою власну друкарню монастирю.

У 1572 році першодрукар Іван Федоров приїхав до Львова і зайнявся організацією друкарні, в якій у 1574 р. Було надруковано "Апостол" і грецький "Буквар". А в 1576 році він переїхав в Острог, де було надруковано близько 30 творів, а саме – Читанку Божого Слова, Буквар. Найюільшу цінність серед них усіх мала Біблія.

Пізніше І.Федоров створив братську друкарню, в ній він опублікував ряд віршів і драматичних творів. У 1639-1667 роках у місті Львові, окрім братської, діяла також друкарня Михайла Сльози, яка видала 42 книжки.

З 1615 р. Києво-Печерська лавра розгорнула свою діяльність та заснувала друкарню за участі архімандрита Єлисея Плетенецького. Лише за декілька років вона стала найпотужнішою в Україні.

Отже, у першій половині XVII ст. вже працювала велика кількість друкарень і кожна з них зробила свій внесок у розповсюдження книжкової справи та літератури по нашій державі.

Найстарішою книгою, написаною старим, занесеним з Болгарії алфавітом, є Остромирове Євангеліє. Ця книга дуже цінна, в цій Євангелії заголовки та ініціали були написані золотими буквами. Пізніше, писання золотими буквами на Україні вживалося як прикраса, особливо для пишних грамот. В 1897 р. було нараховано 25 тисяч рукописних книг.

Остаточо друкування книг витіснило переписування в Україні в другій половині XIX ст. XX століття принесло розквіт авторських стилів в українській книжковій ілюстрації. Видатні митці, такі як Георгій Нарбут, Василь Кричевський та Олена Кульчицька, створили унікальні зображення для творів української класики.

Георгій Нарбут поєднав модернізм з українськими орнаментальними мотивам (рис.2.4), а у 1920-х роках українські авангардисти – Казимир Малевич, Олександр Богомазов, Вадим Меллер використовували оригінальні композиційні рішення, типографіку та абстракцію [20].

Рисунок 2.4 – ілюстрація Георгія Нарбута

У радянський період книжкова ілюстрація в Україні розвивалася під важким впливом цензури, але водночас досягла високого професіоналізму та технічної майстерності. Художники, такі як Анатолій Базилевич, Іван Їжакевич та Софія Караффа-Корбут, залишили значний спадок, поєднуючи класичний стиль з національною символікою.

Ілюстрування української новели кінця XIX століття потребує особливого підходу з культурно-історичної точки зору. Це пов'язано з тим, що в цей період українська література активно формувалася як національне явище. Саме тому візуальне оформлення таких творів повинно не лише підкреслювати сюжетні особливості, а й глибше розкривати настрій, характерний для тієї доби.

На межі XIX–XX століть українська новела вирізнялась своєю ліричністю, внутрішнім драматизмом, елементами символізму. Автори активно використовували образність, емоційні контрасти, заглиблювались у психологію персонажів, це відкривало великі можливості для ілюстраторів. Однак такі твори вимагали не буквального зображення подій, а переносного. Важливо було передати

внутрішній світ героїв, атмосферу й ритм оповіді, не перевантажити ілюстрацію деталями. Ще однією особливістю є врахування соціального й історичного контексту. Кінець XIX століття був для України періодом боротьби за мовну і культурну незалежність. Ілюстрації до таких творів мають включати етнографічні елементи, мотиви народного костюма, архітектури, побуту, але при цьому зберігати сучасне дизайнерське прочитання. Важливо не відтворювати сцену з музейною точністю, а навпаки – адаптувати історичні елементи під сучасну стилістику, створюючи візуальний міст між епохами.

Важливо також зважати на зміну ставлення до жінки в літературі кінця XIX століття. Багато творів цього періоду мають центральні жіночі образи – часто трагічні, але глибокі, сильні. Ілюстрації мають не об'єктивізувати таких героїнь, а, навпаки, розкривати їхню індивідуальність, підкреслювати внутрішню гідність.

У процесі ілюстрування виникає питання стилю: чи варто наслідувати графіку початку XX століття (наприклад, модерн, символізм), чи адаптувати класичну новелу до сучасних трендів. Тут важливо знайти золоту середину – повагу до історичного стилю, але без прямого копіювання. Такий підхід дозволяє зробити книгу цікавою для сучасного читача, водночас зберігаючи її автентичну атмосферу. Загалом, ілюстрування української новели кінця XIX століття – це діалог між минулим і теперішнім [21].

Протягом XX та на початку XXI століття твір Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс» неодноразово перевидавався у складі збірок, окремими книжками, у літературних антологіях. Зміни у поліграфічних технологіях, культурних орієнтирах та дизайнерських підходах помітно впливали на зовнішній вигляд кожного нового видання.

Перші видання «Меланхолійного вальсу» зазвичай мали стримане оформлення. На початку XX століття, коли твір лише з'являвся у друці, література часто подавалася у вигляді збірок без індивідуального акценту на кожну новелу. Обкладинки тих видань, як правило, були текстовими, з мінімальними декоративними елементами. Дизайн обмежувався шрифтовим рішенням, яке могло включати елементи модерну або сецесії – актуальних на той час стилів.

У повоєнний період оформлення видань Кобилянської часто підпорядковувалося ідеологічним вимогам. В обкладинках домінували темні або стримані тони. Часто застосовувався портрет самої авторки як єдине зображення. У 1970–1980-х роках, у часи «відлиги» та поступової лібералізації видавничої справи, дизайн поступово ставав сміливішим. З'явилися м'які кольорові палітри, елементи з орнаментами, стилізовані квіткові мотиви. Починаючи з 1990-х років, коли Україна здобула незалежність, почалась нова хвиля зацікавленості в класиках української літератури. У цей період можна побачити спроби передати суть твору через використання жіночих силуетів, музичних мотивів, абстрактних композицій.

У 2000-х та 2010-х роках, з поширенням цифрових технологій та графічного дизайну, з'явилися більш сучасні варіанти оформлення. Часто використовувались монохромні рішення, фотографії, ілюстрації. Деякі сучасні видання також звертаються до етнографічних мотивів, відтворюючи декоративні елементи традиційні для України. У сучасному дизайні твору можна побачити шрифтові стилізації під рукопис, елементи вишивки, гілчасті орнаменти, стилізовані квіти. Окремо варто згадати видання для навчальних потреб: у шкільних хрестоматіях та програмах літератури твір часто подається у стриманому вигляді, з невиразними або шаблонними ілюстраціями. Еволюція оформлення «Меланхолійного вальсу» (рис.2.5) демонструє не лише зміну технологій, але й те, як суспільство сприймає жіночу літературу, психологічну глибину, символізм.

Рисунок 2.5 – минулі видання «Меланхолійного вальсу»

2.2 Огляд досягнень відомих українських книжкових ілюстраторів

Сучасна книжкова ілюстрація перебуває на етапі активного розвитку. Вона постійно змінюється під впливом нових технологій. Ілюстрація давно перестала бути засобом простого пояснення сюжету, вона виконує функцію співтворення з автором тексту, а іноді самостійного мистецького висловлювання.

Однією з головних тенденцій сучасної книжкової ілюстрації є неймовірно велика кількість художніх стилів. Ілюстратори вільно поєднують різні техніки: традиційні акварельні фарби, графічні техніки, цифрові колажі, 3D-моделювання чи навіть анімації, адаптовані під AR-технології в друкованих книгах. Це свідчить про поступове стирання меж між класичним мистецтвом і цифровими. Наприклад, багато сучасних дитячих книг створюються повністю в цифрових графічних редакторах, але стилізуються під ручну техніку.

Ще один важливий тренд – акцент на індивідуальність художника (рис.2.6). Якщо раніше ілюстратор мав дотримуватись певної стилістики або правил академічного рисунку, то сьогодні в пріоритеті особистий стиль та впізнаваність. Саме тому видавництва часто обирають не «універсального» ілюстратора, а того, хто може подати твір у своєму стилі.

Рисунок 2.6 – Робота української ілюстраторки Анни Ломакіни в своєму стилі

Серед стилістичних рішень сьогодні найпопулярнішими є мінімалізм і символізм. Ілюстратори часто використовують обмежену кольорову палітру, стилізовані фігури, прості композиції. Такий підхід дозволяє зосередити увагу на ключових елементах оповіді. Особливо це актуально для філософської, психологічної літератури та поетичних збірок.

Водночас популярними залишаються деталізовані ілюстрації і текстури. Це проявляється в стилізації під естетику середньовічних манускриптів, старовинних гравюр або ботанічної ілюстрації. Такий підхід використовується, наприклад, у виданнях класики, фантастики або історичних романів, де важливо передати дух епохи.

Значне місце в сучасній ілюстрації займає diversity – прагнення показати світ у його різноманітності. Ілюстратори дедалі частіше зображають персонажів різних рас, культур, гендерів, тілобудови. Це важливо не тільки з етичної точки зору, а й як відображення змін у світосприйнятті людини, бо сучасний читач хоче впізнавати себе в персонажах твору.

Окремо варто відзначити роль рукописних шрифтів, леттерингу та типографіки, які дедалі частіше стають частиною ілюстрації. У багатьох книгах текст і зображення тісно переплітаються: слова вписуються в композицію, стають декоративним елементом або мають нестандартне розміщення. Іншим помітним трендом є повернення етномотивів. Багато ілюстраторів шукають натхнення в місцевих традиціях, орнаментах, міфології, костюмах. Це помітно не лише в українському контексті, а й в інших країнах світу.

Крім того, ілюстратори дедалі частіше піднімають теми природи, збереження довкілля, рівності, війни і миру. Це стає способом проговорення важливих тем у доступній формі, особливо коли йдеться про дитячу або підліткову літературу.

Україна безперечно багата на талановитих книжкових ілюстраторів. Ця сфера останніми роками активно розвивається та здобуває визнання не лише в Україні, а й за її межами. Сучасні українські ілюстратори працюють у різних стилях і техніках, здобувають престижні міжнародні нагороди, беруть участь у виставках і співпрацюють із провідними видавництвами по всьому світу.

Владислав Єрко – один із найвідоміших і найвпливовіших українських книжкових ілюстраторів. Його стиль надзвичайно детальний, живописний і його досить легко впізнати. Особливої слави він здобув завдяки своїм ілюстраціям до українських та світових літературних класиків [22].

Його видання «Снігова королева» Ганса Крістіана Андерсена стало справжнім бестселером в Україні і за кордоном, отримавши нагороди на міжнародних конкурсах, зокрема Гран-прі в Болоньї. Не менш значущими є його роботи до української класики – зокрема, до творів Тараса Шевченка, Івана Франка та Лесі Українки, Миколи Гоголя (рис.2.7).

в рядах, похиливши сиві голови свої на груди; сльоза тихо набігала їм на старі очі; повагом витирали вони її рукавом. А тоді всі, немов змовившись, махнули одночасно рукою й похитали бувалими головами своїми. Видко, багато дечого нагадав їм старий Тарас знайомого і найкращого, що буває на серці в людині, яку навчило горе, праця, відвага і всякі пригоди в житті або яка й не зазнала їх, а все ж почувала усе те молодістю, чистою, мов кристаль, душею на вічну радість своїм батькам, що породили їх.

А з міста вже виступало вороже військо, б'ючи в литаври й сурмлячи в сурми; і пани, взявшись у боки, виїздили, оточені незчисленною челяддю. Дебелій полковник віддавав накази. І почали наступати вони тісно на козацький табір, погрожуючи, націляючись із мушкетів, блискаючи очима й сяючи мідяним обладунком. Як тільки побачили козаки, що вже підійшли вони на мушкетний постріл, усі разом гримнули з семип'ядних пищаців своїх і, не зупиняючись, усе смалили з них. Далеко розляглася голосна стрілянина по всіх довколишніх полях і нивах, зливаючись у безперервний гук; димом поїнялось усе поле. А запорожці все стріляли безперестанку: задні тільки набивали пищаці й передавали переднім, дивуючи тим ворога, що ніяк не міг зрозуміти, як це вони стріляють, не набиваючи зброї. Вже не видно було за густим димом, що оповив і те, й те військо, не видно було, як то одного, то другого не ставало в лавах; але почували ляхи,

144

Рисунок 2.7 – Ілюстрація Владислава Єрко до твору М. Гоголя «Тарас Бульба»

Серед найяскравіших представників української книжкової ілюстрації – творчий дует Романа Романишин та Андрія Лесів, відомий як студія «Аграфка». Їхні роботи до книжок «Голосно, тихо, пошепки» (рис.2.8) чи «Я так бачу» стали

прикладом того, як ілюстрація може розширювати межі сприйняття складних тем – зору, слуху, війни, втрати. Вони також працювали з українською класикою, ілюстрували твори Лесі Українки та Тараса Шевченка для сучасних видань.

Рисунок 2.8 – Ілюстрація з книги «Голосно, тихо, пошепки»

Також в Україні працює відомий художник-графік Олександр Ком'яхов, який створив чимало графічних романів та ілюстрацій до історичних та військових. Він чимало часу присвятив праці у таких галузях, як ілюстрації книжок, підручників, періодичних видань, ігрової індустрії та кіно. Співпрацював з Мистецьким Арсеналом, «Лікбез історичний фронт», із фондом «Повернись живим», Музеєм Революції Гідності як художник та куратор культурно-освітніх проєктів. Також він заснував проєкт «Ukrainika», який присвячується популяризації мілітарної історії.

Зараз працює над створенням ілюстрацій та графічної прози. Його проекти, такі як «Тарас Шевченко. Переосмислення», «Воля» і «Тато» (рис.2.9) є прикладами хороших ілюстрованих видань для більш дорослої аудиторії.

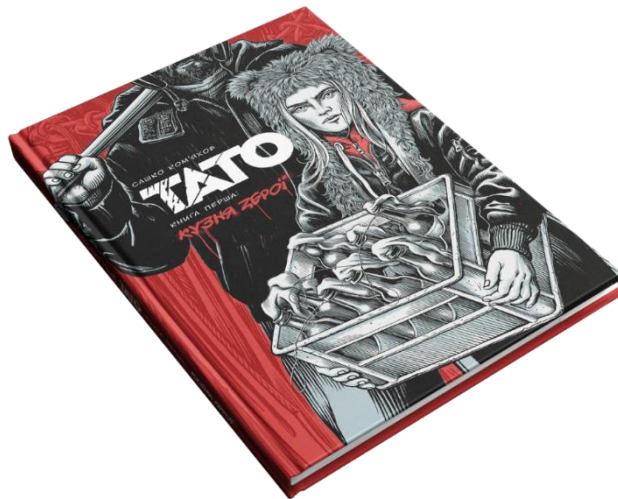

Рисунок 2.9 – Олександр Ком'яхов «Тато» [23]

Варто згадати й Катерину Штанко – заслужену художницю України, лауреатку премії імені Лесі Українки, яка вирізняється живописним стилем, багатим на деталі та елементами фантастики. Вона є авторкою ілюстрацій до численних дитячих книжок українських та зарубіжних авторів, а її книжка «Дракони, вперед!» (рис.2.10) отримала престижні винагороди, такі як «Дитяча книга року 2014» від ВВС:Україна та інші.

Рисунок 2.10 – Катерина Штанко «Дракони, вперед!» [24]

Серед видатних українських ілюстраторок слід пригадати авторку дитячих книжок родом зі Львова, Оксану Була. Вона славиться м'яким, текстурним виконанням в техніці цифрового акварельного живопису. Також відома своїми книгами «Ведмідь не хоче спати» (рис.2.11), «Зубр шукає гніздо» та «Туконі – мешканець лісу», перекладені на багато мов. Пише на теми природи, екології та казковий світ тварин.

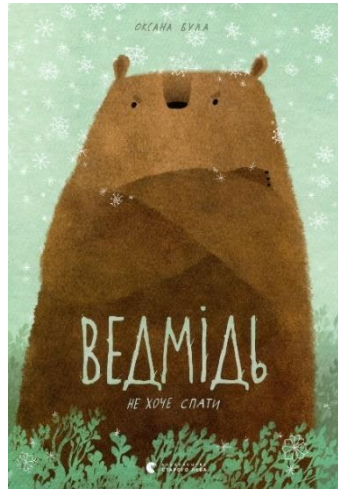

Рисунок 2.11 – Оксана Була «Ведмідь не хоче спати»

Юлія Пилипчатіна – дизайнерка, яка живе і працює в Україні. Є одною з найпопулярніших сучасних українських книжкових ілюстраторів. В її оформленні розроблено більше двох десятків книжок, переважно для дітей, у провідних українських видавництвах. Притримується мінімалістичного стилю з використанням пастельних кольорів та стилізованих форм (рис.2.12).

Рисунок 2.12 – Книга «Дмухавка та інші пухнасті вірші»

Також цікавими є роботи карикатуриста Сергія Майдукова, чий роботи роботи публікували на обкладинках The New Yorker, The Guardian та The New York Times. Малює на політичну та тематику війни в Україні (рис.2.13).

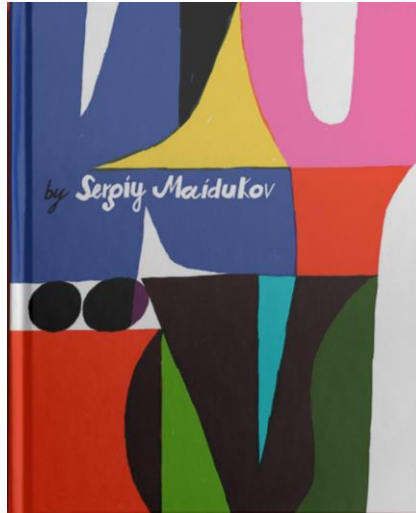

Рисунок 2.13 – Сергій Майдуков «Київ»

Українська художниця з Києва, яка відома тим що проілюструвала «Лісову пісню» Лесі Українки (рис.2.14), Поліна Дорошенко, ще до виходу книги викликала бурхливі обговорення з приводу своєї роботи. Її відхід від традиційного оформлення на користь більш грайливого і сучасного формату надав змогу переосмислити класику та освіжити свої відчуття від прочитання цього «канонічного» твору [25].

Рисунок 2.14 – Ілюстрація Поліни Дорошенко до твору «Лісова Пісня»

Варта згадки й Марія Фоя, українська художниця, авторка циклу ілюстрацій до казок народів світу. Використовує яскравий колористичний стиль з елементами декоративізму (рис.2.15).

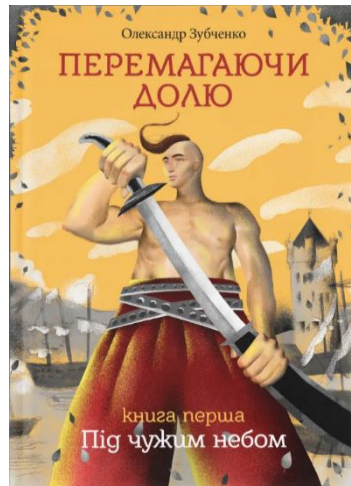

Рисунок 2.15 – Обкладинка твору «Перемагаючи Долю. Під чужим небом»

Софія Ус - ілюстраторка з Києва, що співпрацює з українськими та іноземними видавництвами. Її роботи мають ніжний, казковий стиль з пастельними кольорами (рис.2.16).

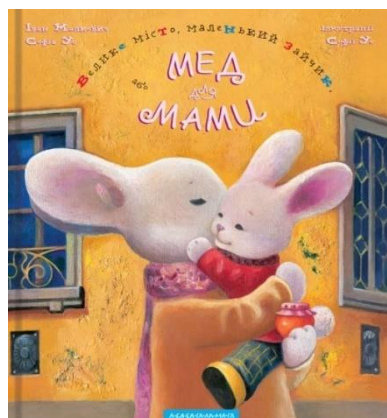

Рисунок 2.16 – Софія Ус «Мед для Мама»

Загалом, сучасна книжкова ілюстрація це простір творчості і сміливого мислення. Вона не лише прикрашає книгу, а й впливає на сприйняття тексту. Ілюстрації є не менш важливими, ніж сам літературний твір, який вони супроводжують .

3 ТВОРЧА РОЗРОБКА ДИЗАЙНУ ХУДОЖНЬОЇ КНИГИ

3.1 Вибір та обґрунтування концепції дизайну книги

У сучасному культурному просторі України спостерігається зростання серед інтересу до національної класики серед суспільства, що є свідченням прагнення українського народу до самоідентифікації та переосмислення власного спадку. Одним із яскравих прикладів літературної спадщини є творчість Ольги Кобилянської.

Ще в ті далекі часи авторка порушувала в своїх творах гострі соціальні питання, які актуальні і в наш час. Її новела «Меланхолійний вальс» – це складна розповідь про внутрішній світ жінки, про творчість, самотність і прагнення бути почутою.

Вибір саме цього твору для ілюстрування зумовлений кількома важливими чинниками. По-перше, цей твір досить популярний. Його вивчають в шкільній програмі, він є в багатьох домашніх бібліотеках, проте на даний момент немає жодного видання з повністю проілюстрованим твором. Це відкриває широкі можливості для творчої роботи.

По-друге, у тексті наявна багата палітра образів та символів, які можна цікаво проілюструвати. Повернення до української класики через створення нового сучасного дизайну, сприяє популяризації серед молоді аудиторії та створює нове враження від давно відомих творів.

Хоча твір написаний на початку ХХ століття, питання жіночої емансипації, вибору життєвого шляху, творчої самореалізації та суспільного тиску залишаються актуальними й сьогодні. Сучасний дизайн може підкреслити цю актуальність, зробивши книгу ближчою та зрозумілішою для нового покоління молодих читачів та читачок.

«Меланхолійний вальс» дозволяє відійти від традиційних підходів до дизайну класичної літератури, шукати нові художні рішення, що відповідатимуть модерністичному настрою новели. Ця тема є дуже хорошою нагодою створити унікальні ілюстрації, які сприятимуть переосмисленню безсмертного твору.

Першим варіантом став мінімалістичний стиль (рис.3.2), який базувався на простоті форм без великої кількості деталей. У таких ескізах увага фокусувалася не на деталізації, а на загальній подачі образу.

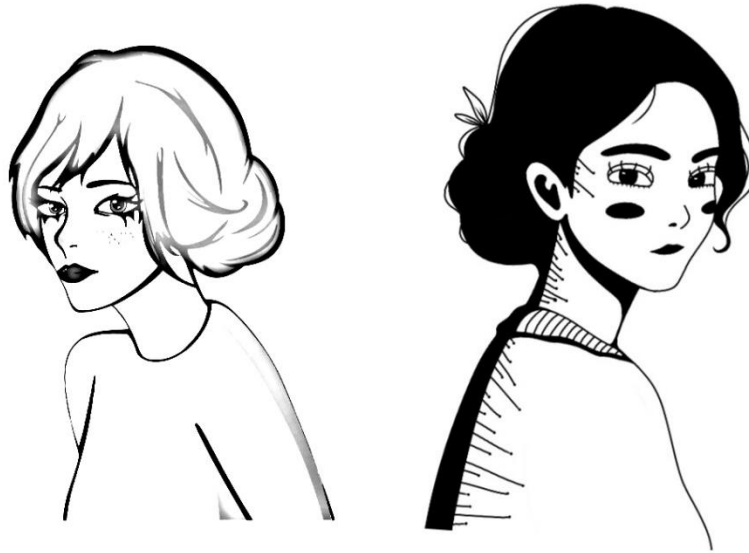

Рисунок 3.2 – Ескізи мінімалістичних чорно білих варіантів героїні

Також як варіант було створено декілька варіантів ескізів в теплих кольорах. Жовтуваті відтінки гарно передають атмосферу епохи того часу, асоціюються з теплотою жіночої дружби, проте надалі було вирішено використовувати більш меланхолійні холодні відтінки (рис.3.3).

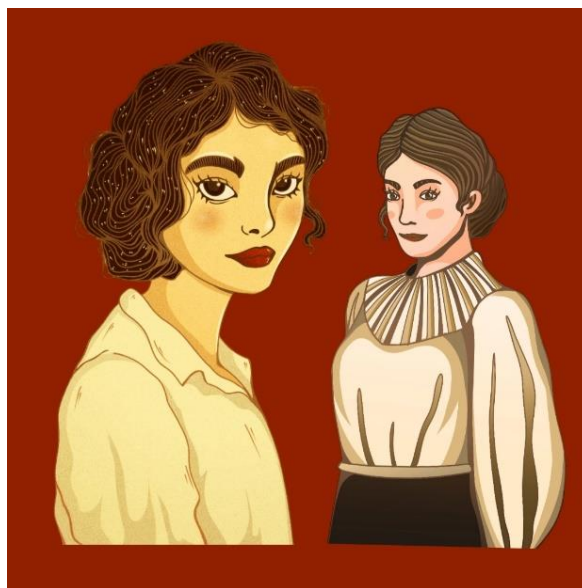

Рисунок 3.3 – Розробка героїні твору в теплих кольорах

Інший напрям був наближеним до мультиплікаційного стилю, який гарно сприймає шкільна аудиторія (рис.3.4). Тут ескізи відзначаються м'якими формами, стилізацією рис обличчя, великими очим..

Такий стиль робить образи доступнішими для молодших читачів, додаючи легкості у сприйнятті. Проте цей підхід дещо спрощує глибину внутрішнього світу персонажів, тож в зроблений радше як альтернативна інтерпретація, з метою експерименту.

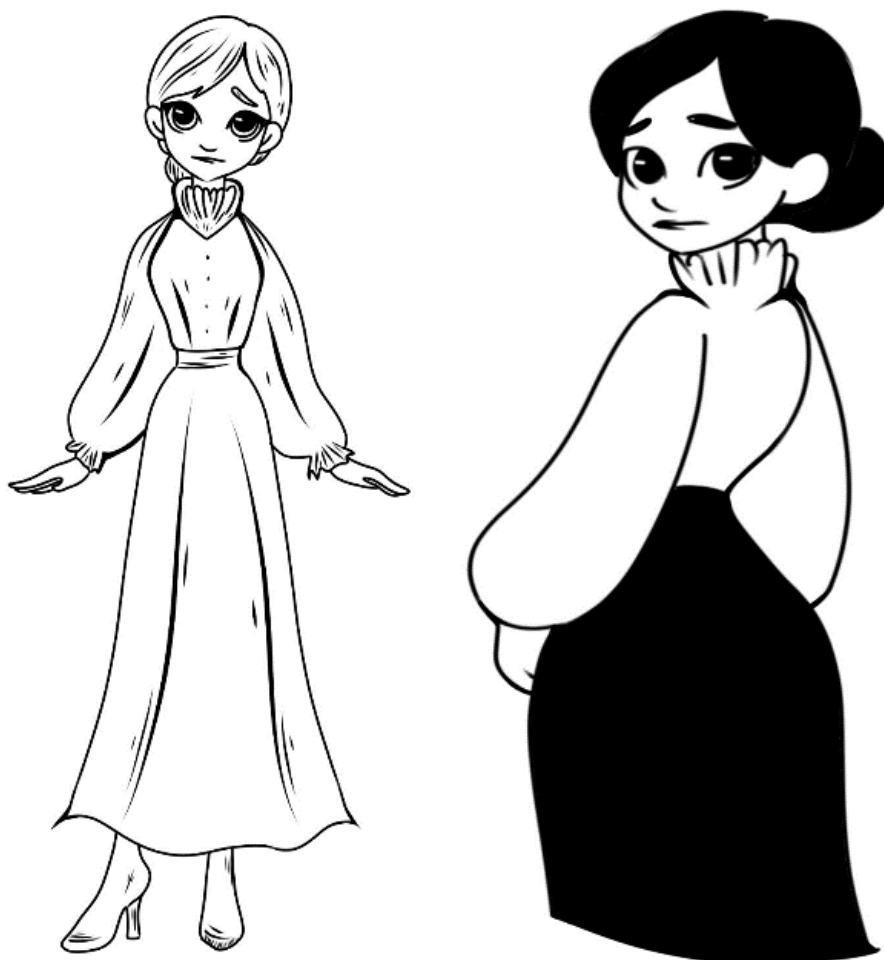

Рисунок 3.4 – Ескізи варіантів головної героїні в мультиплікаційному стилі

Більш реалістичний стиль передбачав акцент на деталях – анатомічній схожості, складках одягу, але водночас тут використовуються елементи стилізованої ілюстрації. Образ Софії тут розкривається через складну міміку та погляд, що дозволяє передати її внутрішній стан більш глибоко.

В ескізах використовується характерна для персонажки темна зачіска, зібрана в класичному стилі, та погляд, сповнений туги. Цей підхід дозволяє максимально наблизити персонажів до реального сприйняття, завдяки пропорціям наближеним до звичного зображення людини (рис.3.5).

Рисунок 3.5 – Ескізи з більш реалістичними пропорціями героїні

Кожен із варіантів ескізів по своєму розкриває характер героїні. Її меланхолійний настрій – ключовий мотив у всіх стилістичних експериментах – передавався через статичні пози, відсутність посмішки, темні кольори в одязі, зокрема в незмінному елементі – довгій сукні з рукавичками. Незалежно від стилю, ці риси ставали основою образу, що забезпечувало збереження ідентичності персонажа при зміні художніх прийомів.

Важливим також є вибір шрифтів. Спершу було приділено увагу вибору шрифту для назви, адже саме він задає перше враження.

Оскільки йдеться про твір української класики, одним із принципових критеріїв стало використання українських шрифтів. Перевага надавалася шрифтам, які мають легку історичну стилізацію. Розглядалися варіанти, натхненні стародруками, давніми книгами України (рис.3.6).

МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС
 МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС
МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС
МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС

Рисунок 3.6 – Варіанти українських шрифтів

Водночас на обкладинці книги дуже гармонійно виглядають декоративні шрифти. Було розглянуто декілька варіантів таких кеглів. Вони характерні своєю плавністю та ніжністю і добре поєднуються з модерністичними ілюстраціями. Такі варіанти вирізняються витонченістю та особливою казковою красою (рис.3.7)

МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС
 МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС
МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС
МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС

Рисунок 3.7 – Варіанти декоративних шрифтів

Для основного тексту розглядалися два види шрифтів, а саме антиква та гротеск, кожен із яких має свої переваги. Обидва шрифтові напрями виконують різні функції, а їхнє свідоме використання залежить від контексту, змісту та стилістики видання.

Антиква є традиційним вибором для книжкових видань, особливо коли йдеться про твори класичної літератури. Її характерною рисою є наявність засічок. Вибір антикви дозволяє передати атмосферу епохи, у якій була написана новела. Антиква допомагає при тривалому читанні, бо око природно ковзає по рядку

З іншого боку, гротескні шрифти виступають як альтернатива, що пропонує свіжіший, актуальніший вигляд. Гротеск – це більш нейтральні, лаконічні гарнітури, які добре читаються на екранах і в друці, мають чітку структуру та менш формальний вигляд. Він набув широкого поширення в дизайні ХХ століття, особливо в афішах, рекламних матеріалах і цифровому середовищі.

Їх використання могло б підкреслити ідею переосмислення класики в сучасному вигляді, особливо враховуючи, що дизайн видання орієнтований на молоду аудиторію (рис.3.8).

І Я СПРАВДІ ГОДИЛАСЯ З НЕЮ. ЧОМУ НЕ ЖИЛОСЬ БИ ДВОМ-ТРЬОМ НЕЗАМУЖНІМ ЖІНКАМ, КОЛИ ЗГОДЖУВАЛИСЬ БИ СВОЇМИ НАТУРАМИ, ВІДПОВІДАЛИ СОБІ ПОСПОЛУ В ВИМОГАХ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ КРАЩЕ, ЯК ПООДИНОКОЮ? СЕ БУЛА ТАКОЖ ОДНА З ТАКИХ НОВІТНІШИХ ДУМОК, НА ЯКІ Я З СВОЇМ "НЕАРТИСТИЧНИМ МІЩАНСЬКИМ РОЗУМОМ" НЕ МОГЛА ЗДОБУТИСЯ!..

І Я СПРАВДІ ГОДИЛАСЯ З НЕЮ. ЧОМУ НЕ ЖИЛОСЬ БИ ДВОМ-ТРЬОМ НЕЗАМУЖНІМ ЖІНКАМ, КОЛИ ЗГОДЖУВАЛИСЬ БИ СВОЇМИ НАТУРАМИ, ВІДПОВІДАЛИ СОБІ ПОСПОЛУ В ВИМОГАХ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ КРАЩЕ, ЯК ПООДИНОКОЮ? СЕ БУЛА ТАКОЖ ОДНА З ТАКИХ НОВІТНІШИХ ДУМОК, НА ЯКІ Я З СВОЇМ "НЕАРТИСТИЧНИМ МІЩАНСЬКИМ РОЗУМОМ" НЕ МОГЛА ЗДОБУТИСЯ!..

Рисунок 3.8 – Порівняння гротеску з антиквою на рядках з твору

У процесі роботи над ескізами було створено кілька варіантів дизайну обкладинки (рис.3.9). Кожен з них по різному розриває зміст твору. Основною метою створення цих ескізів було передати загальний настрій та характерні образи твору через композиційні рішення та ілюстрацію. Було створено чотири основні варіанти обкладинки.

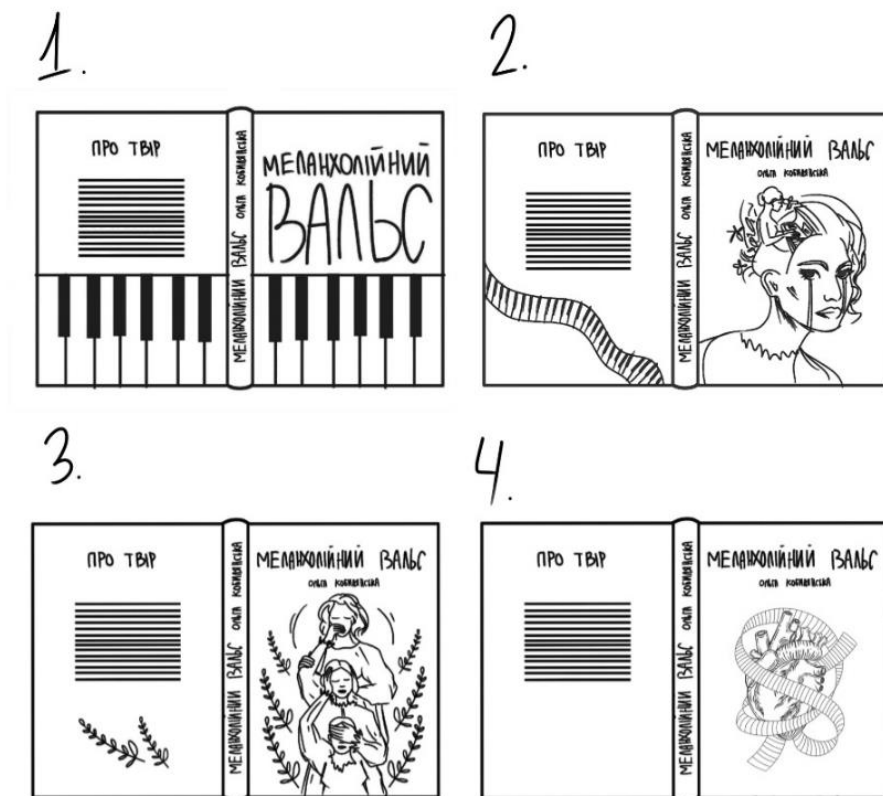

Рисунок 3.9 – Ескізи варіантів обкладинки

Перший варіант передбачає мінімалістичне оформлення з акцентом на один символічний елемент, а саме на клавіші фортепіано. Це зображення винесено на передній план, і займає воно значну частину композиції. Назву твору розміщено великими літерами, що забезпечує читабельність. Основний акцент робиться на асоціаціях із мистецтвом, що є важливою темою у творі.

Другий варіант – найбільш символічний і зосереджений на зображенні голови Софії, що символізує глибину внутрішнього світу персонажки. У центрі композиції зображено обличчя дівчини, а всередині її голови сценка, де вона грає на фортепіано. Це метафоричне рішення демонструє, що музика і внутрішній світ

героїні тісно переплетені. Така візуалізація дає змогу відтворити складну емоційну структуру персонажа через візуальний образ. Композиція будується на грі масштабів і простору.

Третій варіант обкладинки більш емоційний, адже зображає всіх трьох головних героїнь твору які стоять разом, простягаючи одна до одної руки. Це композиційне рішення візуалізує ідею їхньої дружби, духовного зв'язку та взаємної підтримки. Жест простягнутих рук символізує єдність, чуттєвість, довіру. Такий варіант дозволяє читачеві одразу відчувати атмосферу близькості між персонажами.

На четвертому варіанті зображене серце навколо якого переплітаються клавіші фортепіано. Це зображення по суті непомітно розкриває чим закінчився твір. В кінці сюжету головна героїня помирає від серцевого нападу поки грає на своєму улюбленому музичному інструменті. Ідея даної обкладинки полягає в тому, що коли читач дочитає твір, він повернеться до обкладинки і зрозуміє її печальну суть.

Після затвердження загальної концепції стилю було розпочато роботу над ескізами інших персонажів. Стиль ілюстрацій, визначений на основі мудборду та пошуку варіантів, ліг в основу ескізів героїнь, які є центральними фігурами новели «Меланхолійний вальс» (рис.3.10).

Рисунок 3.10 – Ескіз з Ганнусею і Мартою

Марта на ескізах зображена відповідно до її характеру. Вона добра та терпляча дівчина з великим серцем. Дана героїня завжди милосердна та співчуваюча до оточуючих, тому на ілюстраціях дівчина завжди має спокійний вираз обличчя та стримані пози (рис.3.11).

Рисунок 3.11 – Ескіз з Ганнусею

Ганнуса ж навпаки дуже емоційна героїня. На ескізах вона зображена більш емоційною та динамічною особою (рис.3.12).

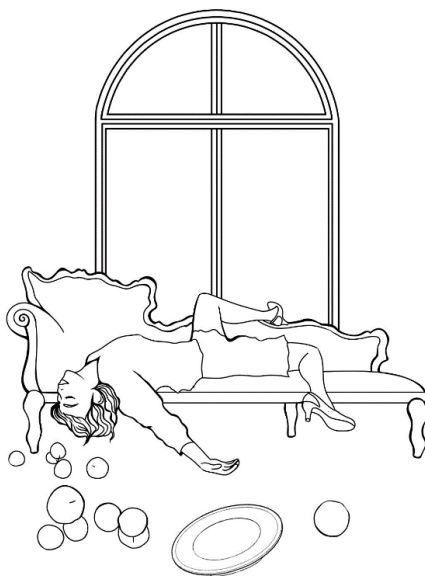

Рисунок 3.12 – Ескіз з Мартою

Паралельно було створено ескізи другорядних персонажів, які не є головними фігурами сюжету, але все одно відіграють важливу роль в ілюструванні твору (рис.3.13)

Рисунок 3.13 – Ескіз з другорядними персонажами

Окрім основних ілюстрацій, було створено ескізи невеликих декоративних ілюстрацій, які використовуватимуться на сторінках книги для доповнення основних ілюстрацій та невеликих сюжетних моментів з твору (рис.3.14). Такі елементи є гарною прикрасою для розворотів.

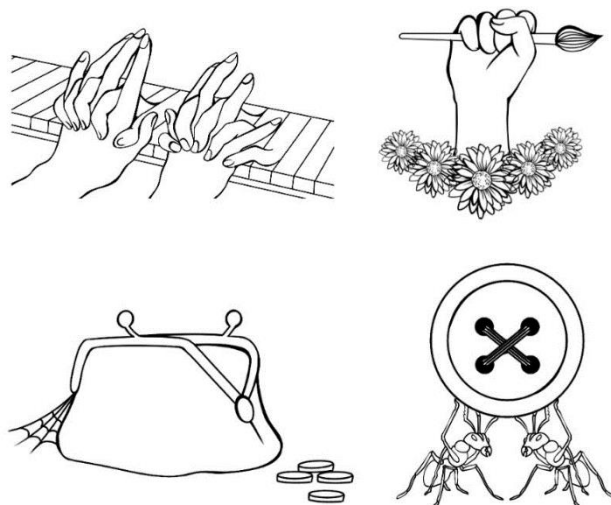

Рисунок 3.14 – Ескізи маленьких ілюстрацій

3.3 Обґрунтування розробки головної ідеї дизайну книги

Після роботи над усіма ескізами, було створено декілька готових кольорових рішень для обкладинки книги. Найкраще для обкладинки підійшов четвертий варіант ескізу з серцем і фортепіано. Саме ця ілюстрація несе в собі найбільше прихованого сенсу та символічних елементів. Вона відображає почуття головної героїні твору. Перше кольорове рішення з світлим сірим фоном та ілюстрацією в центрі обкладинки (рис.3.15).

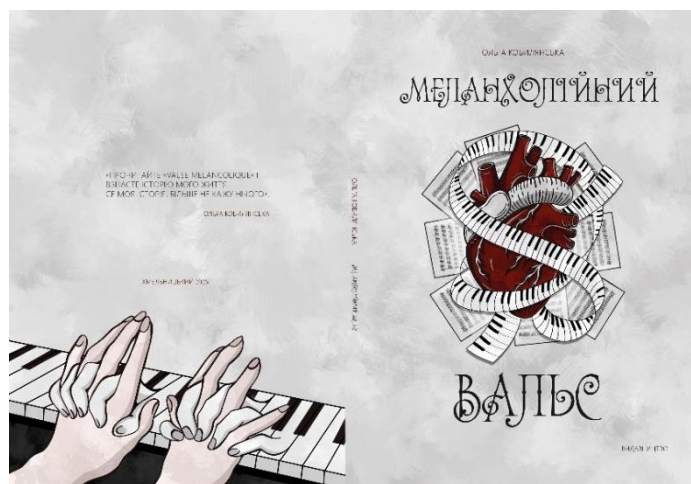

Рисунок 3.15 – Сіра обкладинка

Друге кольорове рішення реалізоване з бордовим фоном та жирним декоративним шрифтом з тисненням (рис.3.16).

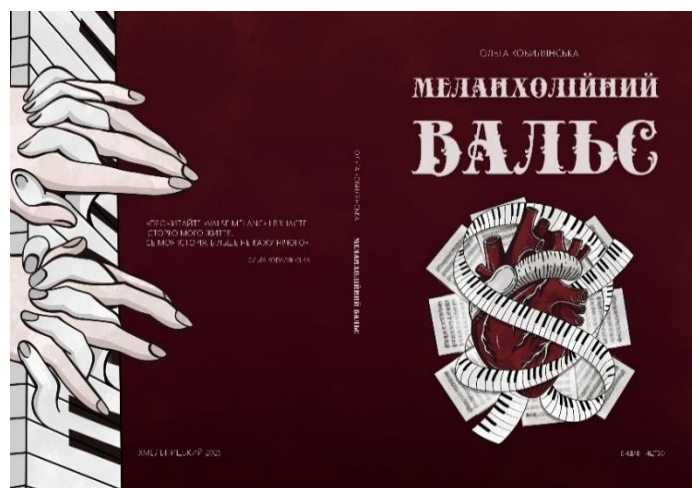

Рисунок 3.16 – Бордова обкладинка

Третє кольорове рішення виконано з чорним темним фоном та елегантним декоративним шрифтом. Для оформлення використано дві символічних ілюстрації на тему музики (рис.3.17).

Рисунок 3.17 –Чорна обкладинка

Остаточний вибір впав на чорний варіант обкладинки. Виконана вона в обмеженій кольоровій гаммі як і всі подальші ілюстрації. Палітра обраних кольорів складається з темних та світлих монохромний відтінків з акцентами на не яскравий червоний колір (рис.3.18).

Рисунок 3.18 – Кольорова палітра

Для назви твору на обкладинці було використано декоративний шрифт Alice [26] , який гармонійно поєднується з стилем ілюстрацій (рис.3.19).

МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС

Рисунок 3.19 – шрифт для обкладинки

Усі книжкові ілюстрації створені в одному стилі з використанням обраної палітри (рис.3.20) . Для накладання текстури було використано текстурні пензлі імітуючі фарбу та подряпини. Зображення повторюють сюжет твору з елементами символізму

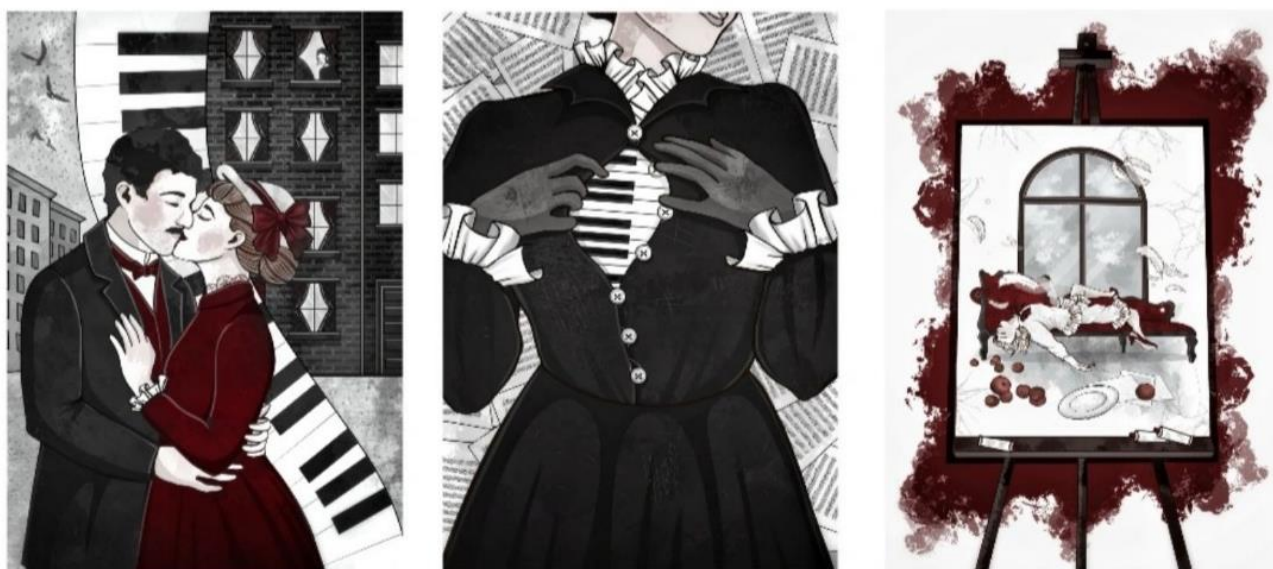

Рисунок 3.20 – декілька ілюстрацій в кольорі

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було комплексно опрацьовано поняття книги як об'єкта дизайну, зосереджено увагу на її складових елементах, а також на візуальних і технічних аспектах оформлення. Особливу увагу приділено технічним вимогам до створення книги: від вибору паперу та поліграфічних матеріалів до розробки дизайну обкладинки, верстки, типографіки та декоративних елементів, що в сукупності формують цілісне візуальне вирішення друкованого видання.

У межах роботи було здійснено глибший аналіз творчої спадщини Ольги Кобилянської, зокрема її новели «Меланхолійний вальс», яка розглядалася не лише як літературний твір, а й як основа для дизайнерської інтерпретації. Дослідження охопило стилістичні особливості оформлення попередніх видань, де простежується еволюція графічного підходу – від стриманої класики до більш концептуальних і художньо емоційних рішень. Це дало змогу глибше осмислити, як візуальні засоби можуть підтримувати настрій і зміст тексту.

Окремий акцент зроблено на сучасній українській книжковій ілюстрації. Проаналізовано роботи провідних ілюстраторів, що дозволило сформулювати власний підхід до створення зображень для конкретного тексту. На основі цього було розроблено кілька концептуальних варіантів ілюстрацій, зокрема ескізи до образу головної героїні, які пройшли шлях стилістичного відбору. Паралельно проводився пошук оптимальних шрифтових рішень і композиційних варіантів оформлення обкладинки.

Результатом практичної частини стало створення завершеного дизайнерського проєкту: виготовлено готовий макет книги з розробленою обкладинкою, підібрано фінальні шрифти для заголовкових та основних текстів, а також створено серію ілюстрацій до ключових сцен новели (рис. А.1 - А.6). Візуальне рішення витримане в стриманій кольоровій палітрі, що відповідає сюжету твору. Також було розроблено банер з даним художнім проєктом (рис. Б.1).

У кінцевому результаті, було проілюстровано та зверстано класичну художню книгу «Меланхолійний вальс» Ольги Кобилянської.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Основи дизайну та верстки поліграфічної продукції. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/готовий/page7.html (дата звернення: 16.02.2025).
2. Оленич М. М. Технології поліграфічного виробництва. Навчальний посібник. Х.: ХНЕУ, 2020. 168 с.
3. Матвійчук О., Кротович І. Книжкова ілюстрація ХХІ століття: від традицій до сучасності // Матеріали конференції, Дніпро, 2023. С. 260–261.
4. Сучасні технології друку книг: новинки 2025 року. Блог Huss. URL: <https://huss.com.ua/suchasni-tehnologiyi-druku-knig-scho-novogo-u-2025-roci/> (дата звернення: 17.02.2025).
5. Українське книговидання: тенденції та перспективи розвитку галузі. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/ukrayinske-knygovydannya-tendencziyi-ta-perspektyvu-rozvytku-galuzi/> (дата звернення: 18.02.2025).
6. Ковальчук О. Основи поліграфічного виробництва: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2020. 256 с.
7. Розвиток літератури. Книгодрукування. Підручники для вузів онлайн. URL: https://pidru4niki.com/1097112844732/istoriya/rozvitok_literaturi_knigodrukuvannya (дата звернення: 18.02.2025).
8. Петренко І. Сучасні технології друку: підручник Одеса: Чорномор'я, 2019. 280 с.
9. Інститут історії України. Друкарство і книговидання в Україні. URL: <https://tinyurl.com/yascestn> (дата звернення: 04.05.2025).
10. Цифровий друк і сучасні технології у книговидавництві. ТакіБук. URL: <https://takibook.od.ua/blog/cifrovij-druk> (дата звернення: 04.05.2025).
11. Сидоренко Л. Дизайн обкладинки книги: теорія і практика. Дніпро: Арт-Прес, 2021. 198 с.
12. Elib LNTU. Основи книгодрукування та книжкової верстки URL: <https://surl.li/cczevu> (дата звернення: 01.05.2025).

13. Evorack. Сучасні розробки у сфері поліграфії. URL: <https://evorack.com.ua/suchasni-rozrobky-u-sferi-poligrafii/> (дата звернення: 04.05.2025).
14. Deducircle. Основні види ілюстрацій у книгах: приклади та особливості. URL: <https://deducircle.com/blog/osnovni-vydy-ilyustratsii-u-knygakh-pryklady-ta-osoblyvosti> (дата звернення: 04.06.2025).
15. Довідка.БІЗ. Меланхолійний вальс: історія створення. URL: <https://dovidka.biz.ua/melankholiinyi-vals-istoriia-stvorennia/> (дата звернення: 04.06.2025).
16. УкрЛіб. Психодогічна новела Меланхолійний вальс. : URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2457> (дата звернення: 19.05.2025).
17. Дончик В. Г. Академічна історія української літератури: у 12 т. – К.: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2013–2020. URL: <https://www.ilnan.gov.ua/index.php/uk/publikatsii/item/184-akademichna-istoriia-ukrainskoi-literatury-u-12-tomakh> (дата звернення: 10.03.2025).
18. Марківська Л., Сірук Н. Концептуальні підходи до дослідження витоків книгодрукування на українських теренах // Архіви України. 2021. № 40, С. 11–20.
19. Вікіпедія. Розвиток книгодрукування в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Друкарство_в_Україні (дата звернення: 10.03.2025).
20. Друкарська справа та книгодрукування в Україні. Перші українські друкарні. Subjectum. URL: <https://subjectum.eu/culture/item/552.html> (дата звернення: 04.06.2025).
21. Книгодрукування. Історія України. Підручники для вузів онлайн. URL: <https://pidru4niki.com/92024/istoriya/knigodrukuvannya> (дата звернення: 10.03.2025).
22. А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. Книга Тарас Бульба. : URL: http://ababahalamaha.com.ua/uk/Тарас_Бульба (дата звернення: 15.03.2025).
23. Компанія Комса.: URL: <https://www.komsa.kyiv.ua/> (дата звернення: 15.03.2025).
24. БараБука. Україська ілюстраторка Катерина Штанко. : URL: <https://www.barabooka.com.ua/katerina-shtanko/> (дата звернення: 15.03.2025).

25. Platfor.ma. Українські ілюстратори: частина 2. URL: https://www.platfor.ma/specials/illustrators-part_2/ (дата звернення: 15.03.2025).
26. Ukrainian Fonts. URL: <https://www.ukrfonts.com/info/index.php?v=19&id=4603> (дата звернення 10.05.2025).

ДОДАТОК А

ІЛЮСТРАЦІЇ

Рисунок А.1 – Ілюстрація 1

Рисунок А.2 – Ілюстрація 2

Рисунок А.3 – Ілюстрація 3

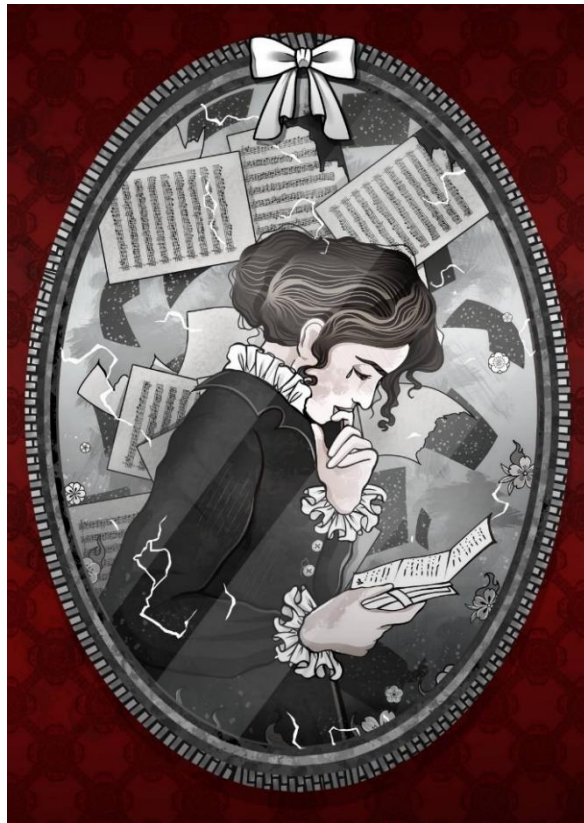

Рисунок А.4 – Ілюстрація 4

Рисунок А.5 – Ілюстрація 5

Рисунок А.6 – Додаткові ілюстрації

